

Sygn. akt V CSK 416/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 marca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

SSN Hubert Wrzeszcz

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa T. I. s.r.o. w P. (Czechy)
przeciwko M. F. Sp. z o.o. w T.
o uznanie czynności za bezskuteczną,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 15 marca 2013 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 25 kwietnia 2012 r.,

- 1) oddala skargę kasacyjną;**
- 2) zasądza od pozwanego na rzecz powoda 5.400 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód – T. I. s.r.o. w P. wniósł o uznanie za bezskuteczną w stosunku do niego czynności prawnej dłużnika – C. T., dokonanej 28 września 2006 r., a polegającej na sprzedaży pozwanemu M. F. Sp. z o.o. w T. jego przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ k.c., obejmującego m.in. działki nr 1029/64 i 1030/68 o łącznej powierzchni 5.0366 ha, obręb U., dla których Sąd Rejonowy w T. prowadzi księgę wieczystą [...], a to w celu zaspokojenia wierzytelności w kwocie 40.840.525,26 CZK wraz z 6% odsetek rocznie od 2 marca 2006 r. oraz w kwotach 225.125,79 CZK i 1.000.000 CZK (łącznie 42.065.651,04 CZK), stwierdzonych nakazem zapłaty Sądu Okręgowego w O.

Pozwany – M. F. Sp. z o.o. w T. wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z 30 października 2009 r. Sąd Okręgowy w K. uwzględnił powództwo w całości. Rozstrzygnięcie to zapadło po ustaleniu, że nakazem zapłaty z 13 sierpnia 2004 r. Sąd Okręgowy w O. zasądził na rzecz GE Capitol Bank od C. T. i V. s.r.o. w H. kwotę 67.537.738,56 CZK z odsetkami 6 % rocznie od 19 sierpnia 2002 r. oraz kwoty 225.125,79 CZK i 1.000.000 CZK jako zwrot wynagrodzenia i kosztów postępowania.

W stosunku do V. s.r.o. zostało wszczęte postępowanie upadłościowe. C. T. prowadził jako osoba fizyczna na terenie Polski działalność gospodarczą pod nazwą „V. T.”. W marcu 2004 r. ogłoszono jego upadłość z możliwością zawarcia układu. GE Capitol Bank 27 września 2004 r. zgłosił w postępowaniu upadłościowym wierzytelność stwierdzoną nakazem zapłaty z 13 sierpnia 2004 r. Nadzorca sądowy odmówił jej wciągnięcia na listę wierzytelności, gdyż przyjął, że nie wynikała z zobowiązań C. T. jako przedsiębiorcy. Wierzyciel złożył wobec tego rozstrzygnięcia sprzeciw, ale następnie go cofnął.

Cesją z 5 kwietnia 2006 r. GE Capitol Bank przeniósł wierzytelność w kwocie 43.901.079,72 CZK, w tym 42.431.825,62 CZK kapitału, 244.128,31 CZK odsetek, 225.125,79 CZK wynagrodzenia oraz 1.000.000 CZK kosztów postępowania na P. P. SA, a ten 6 kwietnia 2006 r. dokonał cesji tej wierzytelności na powoda.

Postępowanie upadłościowe C. T. z możliwością zawarcia układu zostało zakończone 5 czerwca 2006 r. po zatwierdzeniu przez sąd układu z wierzycielami

zawartego 5 kwietnia 2006 r., stanowiącego o 20 % redukcji wierzytelności.

Umową z 28 września 2006 r. C. T. sprzedał pozwanej swoje przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55¹ k.c. Umowę zawarto pod warunkiem zawieszającym, że Bank Handlowy posiadający wierzytelności zabezpieczone hipotecznie do kwoty 18.854.638 zł na nieruchomościach wchodzących w skład przedsiębiorstwa i przewłaszczenie urządzeń technicznych otrzyma spłatę wierzytelności i zwolni zabezpieczenia. Zadłużenie C. T. na rzecz tego Banku wynosiło 20.646.927,61 zł. Bank został zaspokojony jednorazowo z ceny ze sprzedaży przedsiębiorstwa. Część ceny (4.373.699,62 zł) została przeznaczona na zaspokojenie wierzycieli układowych, a 3.170.000 zł na zaspokojenie wierzytelności ZUS. C. T. miał otrzymać pozostałe 12.000.000 zł, z czego 8.000.000 zł w dniu zawarcia umowy sprzedaży. Kwota ta wpłynęła na jego rachunek bankowy 4 października 2006 r. i została podjęta 5 i 6 października 2006 r. C. T. rozdisponował ją w niewiadomy sposób z pominięciem powoda, którego dłużnikiem osobistym pozostaje.

Powód wszczął egzekucję w stosunku do C.T. Komornik zajął jego wierzytelność w stosunku do pozwanego o zapłatę ceny za przedsiębiorstwo sprzedane 6 października 2006 r. Pozwany nie wskazał, na jaki rachunek ją przelał. Zobowiązał się przekazać na konto komornika drugą ratę z kwoty 12.000.000 zł, ale nie wywiązał się z tego obowiązku z naruszeniem art. 896 i 900 k.p.c. Swoim działaniem pozwany udaremnił czynności egzekucyjne. Z początkiem lutego 2007 r., a zatem przed terminem zapłaty C. T. trzeciej raty w wysokości 2.000.000 zł, pozwany złożył mu oświadczenie o potrąceniu, chociaż jego należności w stosunku do C. T. nie były wymagalne i nie wzywał go wcześniej do zapłaty.

Pozwany sprzyjał zamiarom dłużnika pozbawienia powoda możliwości zaspokojenia się z jego majątku i współdziałał z dłużnikiem w tym celu. Mimo dokonanego zajęcia w postępowaniu egzekucyjnym nie zapłacił drugiej części ceny za przedsiębiorstwo do rąk komornika. Wykorzystując krótki okres utraty skuteczności zajęć egzekucyjnych, usiłował uniemożliwić spłatę drugiej i trzeciej raty (4.000.000 zł) przez czynności potrącenia zdziałane z dłużnikiem. Pozwany

kontaktował się z dłużnikiem, gdy ten unikał powoda i komornika. Jest tak do chwili obecnej. Dłużnik jest nieznany z miejsca pobytu, nie wykazał żadnego zainteresowania spłatą wierzytelności.

Pozwany należy do korporacji M. I., której strukturami kieruje grupa C. I. Ta grupa już w 2004 r. wiedziała o wierzytelności powoda do C. T. Informacje o wierzytelnościach GE Capitol Banku pozwany uzyskał też ze zgłoszeń wierzytelności w postępowaniach upadłościowych. Umieszczenie w umowie sprzedaży zapewnienia C. T., że zwolni pozwanego z odpowiedzialności za zobowiązania Spółki V. w Czechach dotyczyło znanych obu stronom zobowiązań wekslowych C. T.

Cena za przedsiębiorstwo według umowy wyniosła 40.190.627,23 zł, jego wartość przed opodatkowaniem - 43.327.510 zł, zaś zadłużenie C. T. - 28.000.000 zł. Majątek przedsiębiorstwa wystarczyłby na zaspokojenie powoda kwotą 5.781.416,99 zł, nawet z odsetkami. C. T. działał z zamiarem pokrzywdzenia powoda jako wierzyciela, wyłączył dużą część ceny za przedsiębiorstwo z czynności windykacyjnych, uniemożliwiając mu zaspokojenie się z majątku, który wcześniej posiadał. Większość wierzycieli C. T. uzyskała jednorazowo spłatę wierzytelności, nawet przed terminem ich wymagalności, zaś możliwość zaspokojenia powoda została całkowicie wykluczona wskutek działań dłużnika. Pozwany odniósł korzyść majątkową z zawarcia umowy z dłużnikiem. Wiedział też o zamiarze pokrzywdzenia powoda przez C. T., a co najmniej mógł się o tym z łatwością dowiedzieć.

Wobec powyższych ustaleń Sąd Okręgowy uznał, że powód wykazał przesłanki dochodzonego roszczenia i na podstawie art. 527 k.c. uwzględnił powództwo.

Wyrokiem z 15 marca 2010 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego od tego wyroku. Wyrokiem z 13 kwietnia 2011 r., wydanym w uwzględnieniu skargi kasacyjnej pozwanego, Sąd Najwyższy uchylił to orzeczenie i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy wskazał, że powód domagający się uznania

za bezskuteczną wobec niego czynności prawnej dłużnika ma obowiązek wykazania, że istniała wierzytelność podlegająca ochronie oraz określenia jej wysokości. Przepis art. 527 § 1 k.c. tworzy podstawę do ochrony wierzytelności, której istnienie, tytuł i wysokość mają być wykazane. Wierzytelność tę należy określić w sentencji wyroku. Do niej należy też odnieść ustalenia co do wypłacalności dłużnika oraz zakresu egzekucji, jaką wierzyciel będzie miał prawo prowadzić w stosunku do przedmiotu zaskarżonej czynności. W odniesieniu do wierzytelności stwierdzonej tytułem egzekucyjnym istotne jest czy wierzyciel określając przedmiot ochrony dochodzi jej w pełnym zakresie, czy też w jakiejś części. Zdarzenia zaistniałe po powstaniu tytułu wykonawczego mogą bowiem wykluczyć możliwość domagania się spełnienia świadczenia w pełnej wysokości.

W zaakceptowanym przez Sąd Apelacyjny wyroku Sądu Okręgowego wierzytelność powoda została określona jedynie przez powołanie wekslowego nakazu zapłaty, a zatem objęta została ochroną w wysokości oznaczonej tym nakazem, chociaż powódka nabyła ją w mniejszym rozmiarze. Zawarcie układu przez dłużnika z wierzycielami w postępowaniu sądowym jest zdarzeniem, które po uzyskaniu przez wierzyciela tytułu egzekucyjnego miało wpływ na wysokość wierzytelności objętej żądaniem ochrony na podstawie art. 527 § 1 k.c. Zgodnie z art. 290 ust. 1 ustawy z 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn.: Dz. U. 2012, poz. 1112; dalej - p.u.n.) układ wiąże wszystkich wierzycieli, których wierzytelności zgodnie z ustawą są nimi objęte i powstały przed ogłoszeniem upadłości, choćby nie zostały umieszczone na liście. Wekslowy nakaz zapłaty z 13 sierpnia 2004 r. nie utracił wykonalności zgodnie z art. 295 ust. 1 p.u.n., gdyż powód jako wierzyciel nie uzyskał w jego miejsce tytułu egzekucyjnego w postaci wyciągu z listy wierzytelności łącznie z wypisem prawomocnego postanowienia zatwierdzającego układ. Do powoda odnoszą się jednak postanowienia układu zawartego przez dłużnika z wierzycielami, chociaż nie został on umieszczony na liście wierzycieli.

Pozwany nie kwestionował, że dokonał z dłużnikiem czynności prawnej, która spowodowała nabycie przez niego jedynego składnika majątku dłużnika, co pogłębiło stan jego niewypłacalności. Uzyskał zatem korzyść majątkową w rozumieniu art. 527 § 1 k.c. kosztem majątku dłużnika. Wysokość ceny

uiszczonej za przedsiębiorstwo ma znaczenie drugorzędne, zaś podniesiony przez pozwanego argument, że przekazał dłużnikowi środki pieniężne, które ten mógł przeznaczyć na spłatę zadłużenia wobec powoda byłby skuteczny w przypadku dokonania tego w warunkach uniemożliwiających dłużnikowi ukrycie lub rozdysponowanie ich z wyłączeniem spłaty wierzycieli.

Sąd Najwyższy podzielił pogląd Sądów obu instancji o działaniu dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli oraz o braku podstaw do zastosowania w sprawie przepisu art. 527 § 3 k.c. i art. 527 § 4 k.c., a uchyleniu wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazaniu sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania zadecydowało trafne podniesienie zarzutu, że wyrok ten nie identyfikował wierzytelności, której udzielono ochrony przez uwzględnienie powództwa.

Wyrokiem z 25 kwietnia 2012 r. Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony apelacją pozwanej wyrok Sądu Okręgowego z 30 października 2009 r. w punkcie 1 w ten sposób, że uznał za bezskuteczną w stosunku do powódki umowę sprzedaży przedsiębiorstwa, w skład którego wchodzi w szczególności działki nr 1029/64 i nr 1030/68 o łącznej powierzchni 5.0366 ha, położone w U., objęte księgą wieczystą KW nr [...] prowadzoną przez Sąd Rejonowy w T., zawartą 28 września 2006 r. pomiędzy pozwaną i C. T., celem zaspokojenia wierzytelności powódki stwierdzonej prawomocnym nakazem zapłaty Sądu Wojewódzkiego w O. z 13 sierpnia 2004 r., do kwoty 42.065.651,41 CZK w tym od kwoty 40.840.525,62 CZK z odsetkami w wysokości 6% rocznie od 6 marca 2006 r.; w pozostałym zakresie apelację oddalił; zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 16.400 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania odwoławczego.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, a dodatkowo ustalił, że w Sądzie Wojewódzkim w O. prowadzone jest postępowanie upadłościowe V. s.r.o., w którym powódka uczestniczy jako wierzyciel wierzytelności z umowy kredytowej nr 713099201171 w wysokości 96.787.220,24 CZK, która do kwoty 6.753.773 CZK została zabezpieczona wekslem własnym i w tym zakresie była wykonalna w oparciu o wekslowy nakaz płatniczy z 13 sierpnia 2004 r., wydany również przeciwko C. T.

Ten wekslowy nakaz zapłaty stwierdza wierzytelność powoda w kwocie 43.679.326,04 CZK, która w przyszłości nie zostanie zaspokojona nawet częściowo.

Wysokość wierzytelności powoda określona została na kwotę 43.679.326,04 CZK z uwzględnieniem wpłat C. T. dokonanych 23 października 2006 r. – 973.596 CZK, z 14 listopada 2006 r. – 433.600 CZK i z 4 stycznia 2007 r. – 91.000 CZK.

Prawomocnym postanowieniem z 4 lipca 2011 r. Sąd Rejonowy w K. uchylił układ zawarty 21 marca 2006 r. pomiędzy dłużnikiem C. T. a jego wierzycielami, zatwierdzony postanowieniem z 5 kwietnia 2006 r. oraz zmienił postanowienie z 4 marca 2004 r. o ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu na postanowienie o ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego C. T. prowadzącego przedsiębiorstwo „V. T”. Postanowieniem z 19 kwietnia 2012 r. Sąd Rejonowy umorzył postępowanie upadłościowe C. T. prowadzącego działalność gospodarczą pod nazwą „V. T.” z powodu braku środków umożliwiających pokrycie kosztów postępowania.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że powód był legitymowany do zgłoszenia żądania dochodzonego w niniejszej sprawie. Powództwo zostało wytoczone 10 marca 2008 r. po ogłoszeniu upadłości układowej dłużnika C. T. (postanowienie z 4 marca 2004 r.), zawarciu przez niego układu z wierzycielami (21 marca 2006 r.), zatwierdzeniu przez Sąd układu (5 kwietnia 2006 r.) i wydaniu przez Sąd postanowienia o zakończeniu postępowania upadłościowego. Postanowieniem z 4 lipca 2011 r., uchylono układ zawarty pomiędzy C. T. i jego wierzycielami oraz ogłoszono upadłość likwidacyjną dłużnika. Zgodnie zatem z art. 118 u.p.n. syndyk masy upadłości mógł wstąpić do procesu w miejsce powoda, ale skoro tego nie uczynił, to wierzyciel wytaczający powództwo ze skargi pauliańskiej przed ogłoszeniem upadłości zachował legitymację czynną w takiej sprawie.

Powód posiada w stosunku do dłużnika C. T. wierzytelności w łącznej kwocie 42.065.651,41 CZK, w tym od 40.840.520,62 CZK z odsetkami w wysokości 6% od 6 marca 2006 r. Pozwany nie wykazał, żeby wierzytelność ta została zaspokojona w większym zakresie niż już uwzględniony. Od czasu wydania rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy sytuacja faktyczna i prawna zmieniła się

o tyle, że zawarty przez dłużnika układ został uchylony prawomocnym postanowieniem Sądu Rejonowego z 4 lipca 2011 r., tak więc objęta ochroną wierzytelność powoda nie podlegała redukcji układowej.

Sąd Apelacyjny uznał, że niewypłacalność dłużnika pozostaje w związku z czynnością prawną, której dokonał z pozwanym. Czynności tej dłużnik dokonał ze świadomością pokrzywdzenia powoda jako wierzyciela. Dłużnik rozporządził otrzymaną od pozwanego ceną na nieznane cele, a innych wierzycieli zaspokoił z pominięciem jedynie powoda. Dla udzielenia wierzycielowi ochrony z art. 527 § 1 k.c. ustawodawca wymaga, by osoba trzecia wiedziała lub z łatwością mogła dowiedzieć się, że dłużnik dokonując czynności działa z pokrzywdzeniem wierzyciela. Ocena naganności postępowania osoby trzeciej następuje w okolicznościach faktycznych występujących w konkretnej sprawie. Okoliczności ustalone w niniejszej sprawie skłoniły Sąd Apelacyjny do przyjęcia, że umowa sprzedaży została zawarta przez pozwanego z dłużnikiem ze świadomością, że prowadzi ona do pokrzywdzenia powoda jako wierzyciela. W efekcie żądanie pozwu zostało uwzględnione na podstawie art. 527 § 1 k.c.

W skardze kasacyjnej od wyroku z 25 kwietnia 2012 r. pozwany zarzucił, że zapadł on z naruszeniem prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), to jest: - art. 527 k.c. poprzez jego zastosowanie w sprawie, podczas gdy roszczenie powoda powinno być rozpoznane na podstawie prawa Republiki Czeskiej; - art. 527 k.c. i art. 530 k.c. poprzez ich błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie i w konsekwencji bezzasadne udzielenie powodowi ochrony co do wierzytelności w kwocie 8.413.130,28 CZK, która miała charakter wierzytelności przyszłej; - art. 527 § 1 k.c., art. 38 k.c. w zw. z 201 § 1 k.s.h. poprzez bezzasadne uznanie, że pozwany przy dołożeniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o działaniu dłużnika z zamiarem pokrzywdzenia powoda a także poprzez brak wskazania w zaskarżonym wyroku, na czym polegał brak staranności członków zarządu pozwanej przy zawarciu z dłużnikiem umowy nabycia przedsiębiorstwa.

Pozwany zarzucił nadto, że zaskarżony wyrok zapadł z naruszeniem prawa procesowego, tj.: - art. 321 § 1 k.p.c. w zw. z art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. i art. 479⁴ § 2

k.p.c. poprzez bezzasadne uznanie, że powód w piśmie procesowym z 28 sierpnia 2008 r. (w stanie sprawy w toku) nie dokonał rozszerzenia żądania pozwu wbrew zakazowi przedmiotowej zmiany powództwa w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych i w konsekwencji uwzględnienie w wyroku żądania pozwu rozszerzonego w sposób niedopuszczalny; - art. 382 k.p.c. i art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. poprzez bezzasadne uznanie, że pozwany przy dołożeniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o działaniu dłużnika z zamiarem pokrzywdzenia powoda a także poprzez brak wskazania w zaskarżonym wyroku, na czym polegał brak staranności członków zarządu pozwanej przy zawarciu z dłużnikiem umowy nabycia przedsiębiorstwa.

Pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania względnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i wydanie orzeczenia co do istoty sprawy - oddalającego powództwo w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Obowiązkiem powoda jest zgłoszenie żądania pozwu w formie wskazania na konkretny rodzaj rozstrzygnięcia, jakiego oczekuje od sądu (art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c.) z uwagi na przytoczone okoliczności faktyczne (art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c.). Tak zgłoszone żądanie wraz z uzasadniającymi je okolicznościami faktycznymi tworzy powództwo i staje się przedmiotem rozpoznania w procesie cywilnym. Żądanie pozwu decyduje też o zakresie rozpoznania i orzekania w sprawie (art. 321 § 1 k.p.c.).

W pozwie inicjującym postępowanie w niniejszej sprawie powód wskazał, że domaga się, by Sąd w przytoczonych przez niego okoliczności faktycznych wydał przeciwko pozwanemu orzeczenie, którym uzna za bezskuteczną w stosunku do powoda czynność pozwanego dokonaną z dłużnikiem powoda i prowadzącą do niemożliwości zaspokojenia jego wierzytelności. W piśmie procesowym z 28 sierpnia 2008 r. powód nie wystąpił z innym, nowym roszczeniem zamiast lub obok roszczenia zgłoszonego w pozwie lecz jedynie sprecyzował pierwotnie zgłoszone żądanie przez wskazanie na wierzytelność, której ochronie miało służyć wytoczone przez niego powództwo. Tego rodzaju działanie nie jest objęte

dyspozycją art. 479⁴ § 2 k.p.c. i nie było w świetle tego przepisu niedopuszczalne w postępowaniu w sprawach gospodarczych. O granicach, w jakich żądanie sprecyzowane przez powoda mogło być uwzględnione Sąd Apelacyjny wypowiedział się w końcowej części uzasadnienia wyroku.

2. Bezzasadnie też pozwany zarzuca, jakoby Sąd Apelacyjny z naruszeniem art. 382 k.p.c. i art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. zaniechał wskazania w motywach zaskarżonego wyroku, na czym polegał brak staranności członków zarządu pozwanego przy zawarciu z dłużnikiem umowy nabycia przedsiębiorstwa, uzasadniający przypisanie pozwanemu odpowiedzialności w stosunku do powoda na podstawie art. 527 § 1 k.c.

Przepis art. 382 k.p.c., do którego nawiązał pozwany przy formułowaniu zacytowanego zarzutu nawiązuje do art. 378 § 1 k.p.c., wyznaczającego granice rozpoznania sprawy w postępowaniu apelacyjnym i wskazuje, że sąd apelacyjny ma obowiązek uwzględnić przy wydawaniu orzeczenia materiał dowodowy zebrany w postępowaniu w pierwszej instancji i w postępowaniu apelacyjnym. Sąd Apelacyjny w niniejszej sprawie zastosował się do tego uregulowania, gdyż wydał rozstrzygnięcie uwzględniające wyniki postępowania dowodowego przeprowadzonego w obu instancjach. Sąd Apelacyjny w większości zaakceptował ustalenia faktyczne poczynione w sprawie przez Sąd Okręgowy, a gdy chodzi o okoliczności decydujące o możliwości przypisania pozwanemu odpowiedzialności wobec powoda na podstawie art. 527 § 1 k.c., to do ustalonych faktów odniósł się na s. 19 uzasadnienia. Skarżący eksponuje jedno zdanie w ramach tego wyводу, w którym znalazło się stwierdzenie, że „nie można pozwanemu przypisać pozytywnej wiedzy o działaniu C. T. z zamiarem pokrzywdzenia powoda (z braku bezpośrednich dowodów)”, ale pomija, że art. 527 § 1 *in fine* k.c. stanowi podstawę roszczenia przeciwko osobie trzeciej, która dokonała czynności z pokrzywdzeniem wierzyciela także wówczas, gdy można jej uczynić zarzut, że przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć o działaniu dłużnika z pokrzywdzeniem wierzyciela. Sąd Apelacyjny wymienił te okoliczności i zdarzenia, które pozwalają na wnioskowanie, że pozwany, a ściślej rzecz ujmując – osoby mające wpływ na jego działania i osoby uprawnione do reprezentowania go w obrocie prawnym, przy zachowaniu należytej staranności

mogły dowiedzieć się o zamierzeniach dłużnika pokrzywdzenia powoda jako wierzyciela w związku ze sprzedażą pozwanemu przedsiębiorstwa i ukryciem przed powodem środków uzyskanych od pozwanego z tytułu ceny. Wnioskowanie Sądu Apelacyjnego w tym zakresie nawiązuje do ustalonych w sprawie faktów i przez skarżącego nie zostało skutecznie podważone.

3. Wątpliwości powstające przy próbie wskazania na prawo właściwe dla oceny roszczeń mogących powstawać w celu udzielenia ochrony wierzycielowi w razie dokonania przez dłużnika czynności prowadzącej do jego pokrzywdzenia i roszczeń, jakich wierzyciel w związku z taką czynnością może dochodzić od osoby będącej stroną czynności z dłużnikiem, w razie gdy status któregoś z wymienionych wyżej podmiotów, miejsce dokonania czynności lub miejsce, w którym wywołuje ona skutki, wskazują na możliwy związek z prawem obcym, zostały przez Sąd Najwyższy rozstrzygnięte w wyroku z 29 listopada 2012 r., II CSK 96/12, niepubl. W wyroku tym Sąd Najwyższy wyjaśnił, że prawo polskie nie wskazuje wprost na prawo właściwe do oceny akcji pauliańskiej, której istotą w systemach prawa merytorycznego poszczególnych państw jest ograniczenie względem wierzyciela skutków czynności dłużnika, przysparzającej korzyść majątkową osobie trzeciej z pokrzywdzeniem wierzycieli, przez doprowadzenie do takiego, z punktu widzenia wierzyciela, stanu prawnego, jakby do tej czynności nie doszło. Zasadnicze znaczenie w sprawach, w których powód, powołując się na dokonanie przez dłużnika czynności przysparzającej korzyść majątkową osobie trzeciej, zmierza do ubezskutecznienia tej czynności, ma ustalenie, czy podnoszone przez powoda uszczuplenie majątku dłużnika na rzecz osoby trzeciej w ogóle nastąpiło, a w razie pozytywnej odpowiedzi - czy miało wpływ na możliwość zaspokojenia przez powoda jego wierzytelności, i w jakich okolicznościach do zaskarżonej czynności dłużnika doszło. To, że wystąpienie z akcją pauliańską zakłada w pierwszej kolejności rozstrzygnięcie, czy skutek zaskarżonej czynności nastąpiło uszczuplenie majątku dłużnika na rzecz osoby trzeciej, a żądanie powoda zmierza do ograniczenia tego skutku, przemawia za poddaniem akcji pauliańskiej prawu tego państwa, któremu podlega skutek przysparzający zaskarżonej czynności. Za normę wskazującą prawo właściwe dla akcji pauliańskiej należy zatem uznać normę kolizyjną wyznaczającą prawo

właściwe dla skutku przysparzającego zaskarżonej czynności dłużnika. Rozwiązanie to odpowiada interesom obu stron sporu, tj. zarówno interesom wierzyciela, jak i interesom osoby trzeciej, na rzecz której dłużnik dokonał przysporzenia. Wierzyciel, skarżący czynność dłużnika ze względu na jej przysparzający skutek, który wywołała w świetle właściwego prawa, powinien móc też ograniczyć ten skutek na podstawie tego prawa. Podobnie, ochrona zaufania osoby trzeciej do czynności, na podstawie której uzyskała ona przysporzenie od dłużnika, wymaga, aby o możliwości, przesłankach i zakresie ograniczenia tego przysporzenia rozstrzygało prawo decydujące o jego dojściu do skutku. Rozwiązanie to jest zbieżne z regulacją przyjętą w art. 469 p.u.n. i w art. 13 rozporządzenia Rady WE nr 1346/2000 z 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. UE 2000, nr 160, s. 1 ze zm.) w odniesieniu do zaskarżenia czynności dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli w związku z upadłością. Wymienione przepisy odsyłają w zakresie oceny możliwości zaskarżenia czynności dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli do prawa właściwego dla tej czynności, a ściślej rzecz ujmując, do - ze względu na ich funkcję ochronną wobec kontrahenta dłużnika - prawa właściwego dla tej czynności w odniesieniu do jej skutków. Prawu właściwemu dla akcji pauliańskiej podlegają w szczególności takie kwestie, jak: możliwość ograniczenia względem wierzyciela prawa osoby trzeciej do przedmiotu przysporzenia nabytego od dłużnika, charakter uprawnienia wierzyciela, chwila jego powstania, charakter obowiązku dłużnika, chwila jego powstania, niewypłacalność dłużnika, świadomość dłużnika i jego kontrahenta co do pewnych okoliczności, wymóg przysługiwania wierzycielowi określonej chronionej wierzytelności.

Samo natomiast istnienie chronionej wierzytelności w ramach określonego stosunku zobowiązaniowego jest odrębną, wstępną kwestią względem sprawy zasadniczej, jaką jest tu sprawa o udzielenie ochrony pauliańskiej. Prawem właściwym dla tej kwestii jest prawo, któremu podlega dany stosunek zobowiązaniowy między wierzycielem a dłużnikiem, czyli zazwyczaj prawo właściwe dla określonej umowy obligacyjnej między dłużnikiem a wierzycielem.

Jeżeli czynnością dokonaną z pokrzywdzeniem wierzyciela jest przeniesienie przez dłużnika prawa własności składników jego majątku na rzecz osoby trzeciej, to prawem właściwym dla zaskarżenia przez wierzyciela czynności powodującej ten skutek jest prawo państwa, w którym znajduje się przeniesiony przedmiot własności. Prawem właściwym dla akcji pauliańskiej jest zatem wówczas wskazany przez – z uwagi na datę czynności – art. 24 ustawy z 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. Nr 46, poz. 290 ze zm.) statut rzeczowy, którym w niniejszej sprawie jest prawo polskie ze względu na miejsce położenia przedsiębiorstwa dłużnika i wchodzących w jego skład nieruchomości stanowiących przedmiot umowy zaskarżonej przez powoda.

Bezzasadnie zatem powód zarzuca, że zaskarżony przez niego wyrok zapadł z naruszeniem art. 527 k.c. poprzez jego zastosowanie w sprawie zamiast odpowiednich przepisów prawa Republiki Czeskiej.

4. Uchylając poprzedni wyrok Sądu Apelacyjnego w niniejszej sprawie, Sąd Najwyższy wskazał, że uwzględnienie skargi pauliańskiej wiąże się z udzieleniem ochrony konkretnej wierzytelności i oznacza, że sąd orzekający o takim roszczeniu powinien w wyroku zidentyfikować tę wierzytelność i jej wysokość. Wierzytelność powoda w niniejszej sprawie w stosunku do dłużnika była stwierdzona tytułem wykonawczym, a mianowicie nakazem zapłaty wydanym 13 sierpnia 2004 r. przez Sąd Wojewódzki w O., wykonalnym na terenie Polski na podstawie postanowienia z 8 czerwca 2009 r. Późniejsze zdarzenia związane z prowadzeniem postępowania układowego w stosunku do dłużnika mogły wpłynąć na istnienie i wysokość tej wierzytelności.

Z uzupełniających ustaleń Sądu Apelacyjnego wynika, że wierzytelność powoda w stosunku do C. T. określona na 43.679.326,04 CZK była objęta układem zawartym przez dłużnika z wierzycielami, chociaż powód jako wierzyciel C. T. nie zgłosił jej w postępowaniu układowym. Układ zawarty przez dłużnika z wierzycielami 21 marca 2006 r. został uchylony prawomocnym postanowieniem z 4 lipca 2011 r., wydanym z inicjatywy powoda w niniejszej sprawie, z jednoczesną zmianą formy upadłości dłużnika z układowej na likwidacyjną.

W związku z tymi ustaleniami pozostaje zarzut pozwanego, że wierzytelność

powoda w stosunku do dłużnika w dacie dokonania przez niego czynności z pozwanym mającej prowadzić do pokrzywdzenia powoda wynosiła 33.652.521,13 CZK, a w zakresie zredukowanym układem, to jest co do kwoty 8.413.130,28 CZK była wierzytelnością przyszłą, która powstała dopiero z chwilą uprawomocnienia się postanowienia uchylającego układ dłużnika z wierzycielami. Przesłanki skargi pauliańskiej dla takiej (przyszłej) wierzytelności powinny być wyznaczone – zdaniem skarżącego – na podstawie art. 530 k.c.

Ze stanowiskiem tym nie sposób się zgodzić.

Wierzytelność, której ochrony powód dochodził w niniejszej sprawie miała źródło w czynności prawnej dokonanej przez niego z dłużnikiem. Orzeczenia sądów, którymi powód wykazywał jej istnienie nie kreowały samej wierzytelności, lecz jedynie stwierdzały obowiązek dłużnika spełnienia na rzecz powoda określonego świadczenia w celu jej zaspokojenia i tworzyły warunki do przymusowego wykonania tego obowiązku. Wierzytelność powoda, z uwagi na jej charakter, została objęta układem zawartym przez dłużnika z wierzycielami, stanowiącym o 20 % redukcji wszystkich wierzytelności.

Układ regulowany prawem upadłościowym i naprawczym dochodzi do skutku w razie zawarcia stosownego porozumienia dłużnika z wierzycielami i podjęcia przez sąd władczej czynności w postaci jego zatwierdzenia. Porozumienie dłużnika z wierzycielami zawierane na podstawie przepisów prawa upadłościowego i naprawczego jest czynnością o charakterze cywilnoprawnym, na którą składają się oświadczenia woli więcej niż trzech podmiotów (dłużnik i przynajmniej dwóch jego wierzycieli). Oświadczenia te nie muszą być zgodne dla ostatecznego ustalenia treści układu. Uprawnienia sądu w stosunku do układu przegłosowanego i przyjętego przez wierzycieli ograniczają się do jego zatwierdzenia lub odmowy zatwierdzenia. Sąd nie ma wpływu na samą treść układu. Zatwierdza lub odmawia zatwierdzenia układu w takiej formie i treści, jaką nadał mu dłużnik w propozycjach układowych, za przyjęciem których oświadczyła się następnie większość wierzycieli. Zatwierdzenie układu, warunkujące jego ważność i skuteczność, prowadzi do zmiany, zgodnej z jego treścią, stosunku materialnoprawnego łączącego dłużnika z wierzycielami (por. motywy uchwały

Sądu Najwyższego z 20 lipca 1995 r., III CZP 87/95, OSNC 1995, nr 11, poz. 163 i wyroku tego Sądu z 21 maja 1997 r., II CKN 144/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 177).

W uzasadnieniu uchwały z 5 marca 2009 r., III CZP 3/09 (OSNC 2010, nr 1, poz. 1), Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że zawarcie i zatwierdzenie układu powoduje, że wierzytelność istniejąca przed wszczęciem tego postępowania ulega odpowiedniej redukcji, a obowiązek jej zaspokojenia przez dłużnika wynika również z nowej podstawy (zawartego układu). Oddziaływanie zatwierdzonego układu na stosunek zobowiązaniowy pomiędzy wierzycielem i dłużnikiem Sąd Najwyższy przyrównał do odnowienia, które powoduje wygaśnięcie dotychczasowego zobowiązania. Nie utożsamiał jednak zatwierdzenia układu z odnowieniem, lecz jedynie wypowiedział się o podobieństwie tych instytucji, gdy chodzi o sposób ich oddziaływania na istniejący stosunek zobowiązaniowy.

Trzeba dostrzec, że układ może dotyczyć wierzytelności powstałych przed ogłoszeniem upadłości dłużnika na podstawie różnych zdarzeń, z wyjątkami oznaczonymi w ustawie (art. 273 p.u.n.), mających własne tytuły i wysokość. Przyjęcie układu i jego zatwierdzenie nie kreuje tych wierzytelności, lecz powoduje takie ich ograniczenie, jakie wydaje się dostateczne dla stworzenia dłużnikowi warunków do choćby częściowego zaspokojenia wierzycieli i uzdrowienia sytuacji ekonomicznej w celu kontynuowania przez niego działalności, w warunkach zagrożenia upadłością likwidacyjną. Układ może przewidywać także zaspokojenie wierzycieli w inny sposób niż przez spełnienie przez dłużnika świadczenia odpowiadającego treści jego zobowiązania wobec nich. Zatwierdzony układ, na mocy art. 290 ust. 1 p.u.n. oddziałuje w przyjęty w nim sposób nie tylko na wierzytelności zgłoszone w postępowaniu upadłościowym z możliwością zawarcia układu i wciągnięte na listę, lecz na wszystkie wierzytelności w stosunku do dłużnika istniejące w dniu ogłoszenia upadłości (art. 272 p.u.n.).

Z art. 295 ust. 1 p.u.n. wynika, że z dniem uprawomocnienia się postanowienia zatwierdzającego układ z mocy prawa ulegają umorzeniu postępowania zabezpieczające i egzekucyjne prowadzone przeciwko upadłemu w celu zaspokojenia wierzytelności objętych układem, a tytuły wykonawcze

lub egzekucyjne, które stanowiły podstawę do prowadzenia tych postępowań, tracą z mocy prawa wykonalność. Unormowanie to ma zapobiec zaspokojeniu się wierzycieli z majątku dłużnika w sposób, który by utrudniał wykonanie układu. Po zawarciu i zatwierdzeniu układu wyciąg z listy wierzytelności, łącznie z wypisem prawomocnego postanowienia zatwierdzającego układ, jest tytułem egzekucyjnym przeciwko upadłemu (art. 296 p.u.n.). Wierzytelność powoda w stosunku do C. T. nie była przymusowo zaspokajana w postępowaniu egzekucyjnym, do którego miałby zastosowanie zacytowany przepis, a zatem po uchyleniu układu stwierdzający ją tytuł wykonawczy zachował moc.

Stosunki między wierzycielami i upadłym ukształtowane przyjętym i zatwierdzonym układem utrwalają się nie z chwilą przyjęcia i zatwierdzenia układu, lecz dopiero po wykonaniu układu w sposób dobrowolny lub po wyegzekwowaniu stwierdzonych nim należności, co podlega stwierdzeniu przez sąd (art. 299 p.u.n.). Za taką tezę przemawia też brzmienie art. 300 ust. 1 zd. drugie p.u.n., z którego wynika, że w razie zmiany przyjętego i zatwierzonego układu wierzyciele głosują za zmianą sumą swoich wierzytelności, z jaką głosowali na zgromadzeniu, na którym doszło do zatwierdzenia układu, nie zaś sumą zredukowanych wierzytelności.

Przyjęty i zatwierdzony układ, o ile nie jest przez dłużnika wykonywany albo jest oczywiste, że nie będzie wykonywany, podlega uchyleniu przez sąd (art. 302 p.u.n.). Skutki uchylenia układu reguluje art. 304 i 305 p.u.n. Z przepisów tych wynika, że w postępowaniu upadłościowym podjętym w związku z uchyleniem układu dotychczasowi wierzyciele dochodzą wierzytelności w pierwotnej wysokości, a odsetki od tych wierzytelności nalicza się do dnia uprawomocnienia się postanowienia o uchyleniu układu. Sumy wypłacone wierzycielom na podstawie układu zalicza się wówczas na poczet ich wierzytelności.

W świetle zacytowanej regulacji trzeba stwierdzić, że przyjęcie i zatwierdzenie układu nie ma wpływu na samo istnienie objętej nim wierzytelności, lecz wyznacza granice jej egzekwowalności lub inne sposoby zaspokojenia, obowiązujące tak długo, jak długo zatwierdzony układ wiąże oraz pod warunkiem, że zostanie wykonany. Uchylenie układu uchyla powyższe skutki jego zawarcia

i sprawia, że objęta nim wierzytelność staje się wierzytelnością egzekwowalną w jej pierwotnej wysokości lub też podlegającą zaspokojeniu w sposób zgodny z treścią pierwotnego zobowiązania dłużnika. Nie sposób jest przyjąć, że postanowienie o uchyleniu układu kreuje wierzytelności, które nie istniały już wcześniej, bo nie jest ono przyczyną ich powstania, nie wynika z niego ich charakter ani też wysokość. Wydanie takiego postanowienia niweczy jedynie skutki wynikające z zawartego uprzednio układu i pozwala wierzycielom na powrót dochodzić ich wierzytelności w takiej wysokości, w jakiej już poprzednio istniały i zgodnie z ich charakterem wyznaczonym zdarzeniami, w związku z którymi powstały.

Wierzytelność objęta układem (art. 272 ust. 1 p.u.n.) polegającym na zmniejszeniu sumy długów (art. 270 ust. 1 pkt 3 p.u.n.) nie jest - w części objętej redukcją i w okresie od zatwierdzenia układu do wydania postanowienia stwierdzającego jego wykonanie lub postanowienia uchylającego układ – wierzytelnością przysłą w rozumieniu art. 530 k.c. Póki układ jest skuteczny, wierzyciel objętej nim wierzytelności nie może jej egzekwować w części objętej redukcją, a stwierdzenie wykonania układu utrwała ten skutek. Uchylenie układu pozwala wierzycielowi na dochodzenie od dłużnika wierzytelności w takiej wysokości, w jakiej przysługuje mu ona na podstawie stosunku prawnego z dłużnikiem i na jej zaspokojenie zgodnie z treścią tego stosunku. Dłużnik i osoba trzecia, która po zatwierdzeniu układu dokonuje z nim czynności prawnej powodującej uszczuplenie majątku uniemożliwiający wykonanie zatwierdzonego układu musi uwzględniać okoliczność, że z przedmiotu takiej czynności, wobec niewykonania układu, wierzyciele będą żądać zaspokojenia takich wierzytelności, jakie im w stosunku do dłużnika rzeczywiście przysługiwały.

W świetle powyższego za nietrafny trzeba uznać także zarzut naruszenia art. 527 k.c. i art. 530 k.c. w sposób zarzucany przez skarżącego.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oraz art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c., przy uwzględnieniu taryfowych stawek wynagrodzenia pełnomocników reprezentujących powoda w postępowaniu kasacyjnym, Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

es